

Comèdia 2: Beatriu

***“Han vist mai
vostès, en la
història de la
literatura,
una jove
infinítament
desitjable que és
ahora el dipòsit
de la ciència
infinita? Una
dona amb uns
ulls de bellesa
tan fulgurant
que quan et
mira et deixa
estabornit per
terra, i que és
ahora, ella
mateixa,
ontologia
vivent i camí de
salvació eterna
de l'amant
elegit?”***

La segona raó per la qual he traduït la *Comèdia* de Dante, després de la instigació benigna dels astres o de Déu, és l'enamorament per la figura de Beatriu. És cert, com afirmen els que saben de llibres, que la *Comèdia* continua essent la més extraordinària i misteriosa de totes les obres amb què puga ensopegar un lector ambiciós. És cert que el cinisme, l'agressivitat, l'orgull i l'audàcia de Dante ultrapassen els de qualsevol escriptor, d'abans i de després. I és cert també que ell ho sabia: pareix inconcebible, però ho sabia. I estava convençut, com mai no ho ha estat cap altre autor que no siga el de la Bíblia, que la seua obra era la veritat, tota la veritat, la veritat que té més importància que totes. Allà hi ha tota la història de l'eternitat, la història de la humanitat, la de Dante mateix, que és la que compta, i la de Beatriu, que està per damunt de totes, Això no seria més que especulació doctrinal si no tinguera la potència narrativa i poètica que té. I no seria més que una gran història (a l'altura, això sí, de les històries d'Ulisses, de Hamlet, del Quixot), si Dante no haguera inventat el més fabulós personatge que mai ha passat per la ment i la ploma de cap escriptor: Beatriu, l'enviada de Déu, criatura de Dante que la crea. Una cosa mai no vista tampoc, ni abans ni després.

Com vostès deuen recordar, Dante es troba perdut en la selva obscura de la vida, i és Beatriu la que baixa del cel als llimbs a dir-li a Virgili que faça de guia al seu antic enamorat. Però Virgili quan la veu, ja diu: “Oh dama plena de virtut, per qui/ l'espècie humana és més que el contingut/ d'aquell cel que té el cercle més petit!” (Nota: el cel de cercle més petit és el cel lunar, el més baix, el que conté directament la terra i per tant la humanitat). Li està dient que *per ella* la humanitat és més que humana! O siga, que Beatriu eleva a un nivell més alt la que en podríem dir dignitat ontològica de l'espècie, cosa que és una heretgia inaudita, una blasfèmia: això, segons la doctrina, només pot ser obra de Crist o, en tot cas i per extensió, de la Mare de Déu. Algú podrà pensar, però, que és com una metàfora o un extrem d'entusiasme poètic de l'autor enamorat. Doncs, no senyor: és part de la substància ma-

teixa del poema i del fons de tota la història. La cosa és que Dante Alighieri va conèixer una xiqueta de pocs anys, potser nou, la mirava passar, hi va tenir poc tracte –hi ha qui diu que ella ni se'n degué adonar realment que tenia un poeta enamorat–, i la criatura es va morir encara ben jove. La resta és ja literatura universal, i Borges, recordat per Harold Bloom, podia escriure: “*Infinítamente existió Beatriz para Dante. Dante muy poco, tal vez nada, para Beatrix*”. D'aquest molt poc doncs, d'aquest potser no res, Dante va crear un personatge infinit. Una dona infinita. Una “dama del cel” que al mateix temps és infinitament desitjable: Dante, quan la torna a trobar, quan la mira, o està a punt de desmaiar-se o gairebé perd els sentits per la potència dels ulls i de la bellesa de la dama. Una dona que ja era més bella que totes quan vivia en la terra, i que ara creix en bellesa inexpressable a mesura que puja amb l'amic pels cercles celestials. L'enamorada ideal de tota història d'amants impossible? No senyor. La dama inaferrable, senyora sublim, de tots els trobadors? No senyor. És a dir, tot això, però moltíssim més. Perquè Beatriu és el desig, la bellesa, l'amor, el sentit de la vida, algunes coses més. Però és ahora la doctora més alta, la veritat, la doctrina, la cosmologia, la teoria de la història, la metafísica i la més elaborada teologia: han vist mai vostès, en la història de la literatura, una jove infinitament desitjable que és ahora el dipòsit de la ciència infinita? Una dona amb uns ulls de bellesa tan fulgurant que quan et mira et deixa estabornit per terra, i que és ahora, ella mateixa, ontologia vivent i camí de salvació eterna de l'amant elegit? Jo no he vist mai cap cosa igual, ni semblant, i supose que vostès no l'han vista tampoc.

P. S. Allò que no es pot fer és traduir Dante de tal manera que Beatriu, criatura divina, a més de no dir allò que Dante escriu, parla com escrivia don Luis de Góngora y Argote. Com en la traducció castellana del senyor Àngel Crespo, “excel·lent” segons un distingit membre de la Real Academia Espanyola. I no posaré exemples d’“excel·lència” d'aquesta traducció, ni de cap altra: simplement no vull ser cruel. Jo vull anar al cel, i que Dante em presente Beatriu.